

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Ворона Віта Вікторівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
Сумського державного університету
ORCID ID: 0000-0003-4958-3019,

Лазоренко Сергій Анатолійович,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри фізичного виховання і спорту
Сумського державного університету
ORCID ID: 0000-0001-6493-8514

Петренко Наталія Володимирівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Сумського державного університету
ORCID ID: 0000-0002-8563-8606

Професійна діяльність тренерів спортивних клубів є одним з ключових факторів розвитку фізичної культури і спорту як на національному, так і міжнародному рівнях. Мета статті полягає у проведенні порівняльного аналізу аспектів професійної діяльності тренерів спортивних клубів в Україні і Європейському союзі із висвітленням нормативно-правових актів, які стосуються правового статусу тренерів, їхніх трудових прав та обов'язків, порядку атестації, а також механізмів соціального захисту. У статті розглянуто нормативно-правові аспекти регулювання тренерської діяльності в Україні та Європейському Союзі (ЄС), акцентуючи увагу на особливостях освітніх вимог, сертифікації, атестації, трудових прав і соціальних гарантій. В умовах реформування спортивної галузі України та інтеграції до європейського простору, важливим є гармонізація національних стандартів з європейськими, зокрема Європейською кваліфікаційною рамкою. В Україні професійна діяльність тренерів регламентується низкою нормативно-правових актів, таких як Закон України «Про фізичну культуру і спорт» та Класифікатор професій ДК 003:2010, що визначає обов'язкову профільну освіту та регулярну атестацію. Водночас, в ЄС значна увага приділяється визнанню неформальної освіти через механізм Recognition of Prior Learning та участі тренерів у програмах професійного розвитку, таких як Erasmus+. Порівняльний аналіз демонструє, що регулювання трудових відносин і соціальних гарантій в ЄС є більш деталізованим і уніфікованим, тоді як в Україні цей аспект залишається менш розвиненим. Отримані результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення національної нормативно-правової бази у сфері тренерської діяльності, спрямованої на забезпечення професійного розвитку фахівців і їх інтеграції до європейського спортивного простору.

Ключові слова: професійна діяльність тренерів, спортивні клуби, нормативно-правове регулювання, Україна, ЄС.

Vorona Vita, Lazorenko Serhii, Petrenko Nataliia. Regulatory and legal aspects of the professional activities of coaches of sports clubs in Ukraine and the European Union

The professional activity of coaches in sports clubs is one of the key factors in the development of physical culture and sports at both the national and international levels. The purpose of this article is to conduct a comparative analysis of the aspects of the professional activities of coaches in sports clubs in Ukraine and the European Union (EU), highlighting the legal acts that concern the legal status of coaches, their labor rights and duties, certification procedures, and mechanisms of social protection. The article examines the legal and regulatory aspects of coaching activities in Ukraine and the EU, focusing on the specifics of educational requirements, certification, attestation, labor rights, and social guarantees. In the context of reforming Ukraine's sports sector and its integration into the European space, harmonizing national standards with European ones, particularly the European Qualifications Framework, is essential. In Ukraine, the professional activities of coaches are regulated by several legal acts, such as the Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports» and the Classifier of Professions DK 003:2010, which establishes mandatory specialized education and regular certification. Meanwhile, in the EU, considerable attention is paid to the recognition of non-formal education through the Recognition of Prior Learning mechanism and the participation of coaches in professional development programs such as Erasmus+. A comparative analysis demonstrates that labor relations and social guarantees in the EU are more detailed and standardized, whereas in Ukraine, these aspects remain less developed. The findings of the study can be used to improve the national legal framework in the field of coaching, aimed at ensuring the professional development of specialists and their integration into the European sports community.

Key words: professional activity of coaches, sports clubs, regulatory framework, Ukraine, EU.

Вступ. Професійна діяльність тренерів спортивних клубів відіграє ключову роль у розвитку фізичної культури і спорту [3]. В умовах сучасних соціально-е-

кономічних викликів, реформування освітньої та фізкультурно-спортивної галузей в Україні вимагає чіткого правового регулювання діяльності як закладів

фізичної культури і спорту, так і фахівців, які в них працюють [1].

Останні зміни в законодавстві України, зокрема ухвалення оновлених положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [8], удосконалення кваліфікаційних вимог до фахівців спортивної сфери та зростання ролі спортивних клубів як осередків розвитку масового спорту і спорту вищих досягнень, підкреслюють необхідність комплексного дослідження нормативно-правових аспектів діяльності тренерів. Водночас, інтеграція України до європейського простору вимагає гармонізації національної нормативно-правової бази зі стандартами Європейського союзу (ЄС), що створює додаткові виклики для регулювання професійної діяльності тренерів. Недостатнє дослідження правового статусу тренерів, їхніх трудових прав та обов'язків, порядку атестації та ліцензування, а також механізмів соціального захисту зумовлює необхідність наукового обґрунтування правових інструментів регулювання цієї діяльності.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використовували аналіз наукових джерел, аналіз нормативно-правових документів, системний аналіз, порівняння та зіставлення.

Результати. Професійна діяльність тренерів в Україні передбачає чітко визначені функціональні обов'язки, кваліфікаційні вимоги, соціальні гарантії та правові механізми регулювання їхньої праці. Основою регу-

лювання професійної діяльності є нормативно-правові акти, що встановлюють стандарти тренерської діяльності, порядок організації роботи, підвищення кваліфікації та умови працевлаштування [2; 9].

Особливостями професійної діяльності тренерів в Європейському Союзі є необхідність дотримання уніфікованих стандартів, узгоджених із Європейською рамкою кваліфікацій (European Qualification Framework (EQF)), яка регулює вимоги до освіти, сертифікації та етичних норм [11]. Тренери повинні мати відповідну освіту у сфері спорту або фізичної культури, регулярно проходити підвищення кваліфікації через програми, такі як Erasmus+, і діяти відповідно до Європейського кодексу етики у спорті [10]. Законодавство ЄС забезпечує соціальні гарантії, страхування, трудові права, а також підтримку мобільності тренерів між країнами-членами через взаємне визнання кваліфікацій. Виконання зазначених умов сприяє підвищенню професійного рівня тренерів та їх інтеграції у загальноєвропейський спортивний простір.

Порівняльний аналіз нормативно-правових аспектів, які використовується для регулювання професійної діяльності спортивних тренерів в Україні і ЄС дозволить визначити суттєві розбіжності і напрямки їх усунення.

Зупинимося на суттєвих розбіжностях в системах правового регулювання тренерської діяльності України і ЄС. Освітні вимоги до тренерів в Україні більш

Таблиця 1

Порівняння нормативно-правових аспектів професійної діяльності тренерів спортивних клубів в Україні та Європейському Союзі

Критерій	Україна	Європейський Союз
Базовий законодавчий акт	Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [8].	Варіюється за країною, але узгоджується з Рамковою директивою ЄС щодо спорту (Трудова директива 2003/88/ЄС) [12].
Регулювання професії тренера	Класифікатор професій ДК 003:2010 [6].	ISCO-08 (Міжнародна стандартна класифікація професій) із додатковими національними стандартами [14].
Освітні вимоги	Обов'язкова профільна освіта (бакалавр або магістр). Підвищення кваліфікації кожні 3-5 років (програми підвищення кваліфікації в закладах вищої освіти, семінари, тренінги).	Рекомендована освіта у сфері фізичної культури та спорту. Програми для підвищення кваліфікації (Erasmus+ Sport, European Coaching Council, EU Expert Group on Human Resources Development in Sport, International Council for Coaching Excellence тощо)
Атестація тренерів	Обов'язкова атестація, що проводиться регіональними або державними органами. Категорії: друга, перша, вища [7].	Вимоги до атестації варіюються в різних країнах. Уніфікація атестації через Європейську асоціацію тренерів [13].
Законодавство про працю	Кодексом законів про працю України [4]. Нормативні акти з охорони праці та безпеки під час занять.	Директиви ЄС про робочий час, безпеку праці та трудові права (2003/88/ЄС, 89/391/ЄЕС) [12; 11].
Права тренерів	Право на укладання трудового договору, контракту. Соціальні гарантії залежно від форми зайнятості [5].	Стандарти оплати праці та страхування є обов'язковими згідно з нормами ЄС. Право на професійне навчання.
Безпека діяльності	Регулюється Наказами Міністерства молоді та спорту. Відповідальність за дотримання норм безпеки під час занять.	Директиви ЄС щодо безпеки в спорті, зокрема EN 1176/7 для тренувальних залів і споруд.
Підтримка мобільності	Обмежена. Визнання кваліфікації переважно через внутрішні угоди федерацій.	Рамкова програма Erasmus+ та системи взаємного визнання кваліфікацій (EQF).
Санкції за порушення	Позбавлення категорії. Відсторонення від роботи.	Штрафи, відкликання ліцензії, виключення з реєстру професійних тренерів.
Соціальні гарантії	Мінімальний рівень пенсійного забезпечення. Обмежений доступ до приватного страхування.	Обов'язкове соціальне страхування. Пенсійні гарантії та доступ до програм додаткового забезпечення.

регламентовані і вимагають обов'язкової профільної освіти з обов'язковим підвищенням кваліфікації в установленому порядку. В Україні поки немає уніфікованої системи визнання неформальної освіти як способу підвищення кваліфікації, а її врахування при атестації залежить від конкретних умов і процедур, встановлених відповідними органами і федераціями.

В Європейському Союзі неформальна освіта враховується як складова підвищення кваліфікації спортивних тренерів. Відповідно до принципів Європейської кваліфікаційної рамки (EQF) та Болонського процесу, навчання, отримане поза офіційною системою освіти є необхідним для професійного розвитку. Реалізація підвищення кваліфікації здійснюється через участь у семінарах, тренінгах, воркшопах, вебінарах, спортивних форумах, обмінних програмах та інших формах професійної активності [14].

Європейські країни часто використовують Рамкову систему визнання попереднього навчання, що дозволяє оцінювати знання, навички та компетентності, здобуті в неформальний спосіб, і порівнювати їх до формальної освіти. Неформальна освіта спортивних тренерів також підтримується Європейською асоціацією тренерів (European Coaching Council), яка заохочує розвиток таких ініціатив через професійні стандарти та сертифікацію [13].

Атестація тренерів спортивних клубів в Україні з присвоєнням категорії здійснюється один раз на чотири роки комісією Мінмолодьспорту України або відповідного структурного підрозділу молоді та спорту обласних, міських державних адміністрацій [7]. У Європейському Союзі категорія, яку отримує тренер при атестації, залежить від національної системи конкретної країни-члена, але загалом такі категорії гармонізуються з EQF [14]. Категорії тренерів у ЄС часто визначаються через Європейську асоціацію тренерів та національні федерації. Визнання досвіду та неформальної освіти здійснюється через механізм Recognition of Prior Learning. Категорії можуть бути переглянуті в рамках регулярного підвищення кваліфікації (зазвичай кожні 3–5 років) [13].

В Україні трудові відносини регулюються Кодексом законів про працю України [4], нормативами з охорони праці, а також наказами Міністерства молоді та спорту. В ЄС робочий час і безпека праці регулюються директивами ЄС, такими як 2003/88/ЄС (щодо тривалості робочого часу) [12] і 89/391/ЄЕС (щодо безпеки на робочому місці) [11]. В ЄС регулювання робочого часу та безпеки праці для тренерів є більш уніфікованим і чітким, з більшим акцентом на захист прав працівників. В Україні регулювання є менш деталізованим, і тренери часто залежать від конкретних умов трудового договору та ініціатив роботодавця.

Тренери в Україні можуть працювати як на умовах трудового договору (у державних і приватних спортив-

них клубах чи дитячо-юнацьких спортивних школах), так і на умовах цивільно-правових угод, виконуючи конкретні послуги або завдання [4]. Трудовий договір встановлює основні права та обов'язки тренера, зокрема щодо організації тренувань, розробки програм підготовки, забезпечення безпеки спортсменів та сприяння їхньому професійному зростанню. Тренер має право на гідні умови праці, оплату праці відповідно до кваліфікації, професійний розвиток, а також соціальні гарантії, визначені трудовим законодавством. В ЄС стандарти оплати праці, соціального страхування та права на професійне навчання є обов'язковими в усіх країнах ЄС. Дотримання прав контролюється на державному рівні.

Соціальні гарантії, які передбачені для спортивних тренерів в Україні, включають мінімальний рівень пенсійного забезпечення [4]. Доступ до приватного страхування обмежений. В ЄС передбачено обов'язкове соціальне страхування, пенсійні гарантії та доступ до додаткових програм соціального забезпечення.

Серед нормативно-правових актів, які регламентують діяльність тренерів в Україні, слід звернути увагу на Класифікатор професій ДК 003:2010, який встановлює перелік професій, їхні назви та коди відповідно до міжнародних стандартів. Цей класифікатор визначає статус професії «тренер» та її відповідність освітнім і кваліфікаційним вимогам [6]. Слід зауважити, що даний документ узгоджений із Міжнародною стандартною класифікацією професій (ISCO-08) яка діє в ЄС [15], що сприяє визнанню українських кваліфікацій на міжнародному рівні.

Висновки. Професійна діяльність тренерів в Україні характеризується чітким регулюванням через нормативно-правові акти, що визначають освітні вимоги, функціональні обов'язки, порядок підвищення кваліфікації та соціальні гарантії. Особливістю є обов'язкова профільна освіта, регулярна атестація тренерів з присвоєнням категорій, а також регламентовані трудові відносини через Трудовий кодекс України. Однак в Україні бракує уніфікованої системи визнання неформальної освіти, а соціальні гарантії тренерів обмежені мінімальними стандартами, що залежить від умов трудового договору чи роботодавця.

У Європейському Союзі професійна діяльність тренерів базується на уніфікованих стандартах, закріплених Європейською кваліфікаційною рамкою. Це забезпечує мобільність тренерів між країнами-членами, визнання неформальної освіти через систему Recognition of Prior Learning, обов'язкові соціальні гарантії та права на професійне навчання. Регулювання трудових відносин і безпеки праці в ЄС є більш деталізованим, ґрунтуючись на директивах ЄС. Завдяки цьому тренери отримують захист прав, стабільність і доступ до додаткових програм професійного розвитку, що сприяє інтеграції у європейський спортивний простір.

Література:

1. Ворона В.В., Король С.А., Скрипка І.М. Нормативно-правові засади управління діяльністю дитячо-юнацької спортивної школи. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Випуск 10 (183). С. 71–73. URL: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).12](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).12)*
2. Дубінська З.П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід: дис.... докт. філософії. Львів: ЛДУВС, 2021. 220 с.
3. Заїченко Л.І. Спортивний клуб у системі господарчо-правових відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 195 с.
4. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 18.10.2024).
5. Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 23.09.2005 № 2097. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1236-05#Text> (дата звернення: 09.11.2024).
6. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 85 «Спортивна діяльність»: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 28.10.2016 р. № 4080 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4080728-16#Text> (дата звернення 8.10.2024).
7. Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів): Наказ Міністерства молоді та спорту України від 13.01.2014 р. № 45 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text> (дата звернення 10.11.2024).
8. Про фізичну культуру і спорт. Закон України від 24.12.1993 р. № 3809-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 18.10.2024).
9. Чокля О.І., Фальковський А.О. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (31). С. 3–9. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/554>
10. Code of Sports Ethics. Committee of Ministers of the Council of Europe. URL: <https://pned.ipdj.gov.pt/documents/61051/77314/Code-of-Sports-Ethics.pdf/f6e7fe31-9f7b-9457-b590-b20e3df3de11?t=1615999045681>
11. Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vhckkmb3qy5>
12. Directive 2003/88/EC of the European parliament and of the council of 4 November 2003 concerning certain aspects of the organisation of working time. *Official Journal of the European Union*. 18.11.2003. L 299 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0088>
13. European Mentoring and Coaching Council (EMCC). URL: <https://www.emccglobal.org/>
14. The European Qualifications Framework (EQF). Europass. URL: <https://europass.europa.eu/en/europass-digital-tools/european-qualifications-framework>
15. The International Standard Classification of Occupations (ISCO-08) companion guide, Geneva: International Labour Office, 2023. URL: <https://www.ilo.org/media/360471/download>

References:

1. Vorona V.V., Korol' S.A., Skrypka I.M. Normatyvno-pravovi zasady upravlinnya diyal'nisty dytyacho-yunats'koyi sportyvnoyi shkoly. [Regulatory and legal principles of managing the activities of a children's and youth sports school] *Naukovyy chasopys Ukrayins'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykhayla Drahomanova. Seriya 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport): zb. naukovykh prats' / Za red. O. V. Tymoshenka. Kyiv : Vyd-vo UDU imeni Mykhayla Drahomanova, 2024. Vypusk 10 (183). S. 71–73. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).12](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).12) [in Ukrainian].*
2. Dubins'ka Z.P. Osoblyvosti rehulyuvannya pravovidnosyn u sferi sportu v Ukrayini: teoretyko-pravovyy pidkhid [Peculiarities of regulation of legal relations in the sphere of sports in Ukraine: theoretical and legal approach]: dys.... dokt. filosofiyi. L'viv: LDUVS, 2021. 220 s. [in Ukrainian].
3. Zayichenko L.I. Sportyvnyy klub u systemi hospodarcho-pravovykh vidnosyn [Sports club in the system of economic and legal relations]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2015. 195 s. [in Ukrainian].
4. Kodeks zakoniv pro pratsyu Ukrayiny [Labor Code of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> [in Ukrainian].
5. Pro vporядkuvannya umov oplaty pratsi pratsivnykiv byudzhethnykh ustanov, zakladiv ta orhanizatsiy haluzi fizychnoyi kul'tury i sportu [On streamlining the terms of remuneration of employees of budgetary institutions, institutions and organizations in the field of physical culture and sports]: Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrayiny vid 23.09.2005 № 2097. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1236-05#Text> [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennya Dovidnyka kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv. Vypusk 85 "Sportyvna diyal'nist'" [On approval of the Handbook of qualification characteristics of employee professions. Issue 85 "Sports activities"]: Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrayiny vid 28.10.2016 r. № 4080 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4080728-16#Text> [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennya Poryadku provedennya atestatsiyi treneriv (treneriv-vykladachiv) [On approval of the Procedure for conducting certification of trainers (trainers-teachers)]: Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrayiny vid 13.01.2014 r. № 45 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text> [in Ukrainian].

8. Pro fizychnu kul'turu i sport [On physical culture and sports]. Zakon Ukrayiny vid 24.12.1993 r. № 3809-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukrainian].
9. Choklya O.I., Fal'kovs'kyi A.O. Spetsyfika derzhavno-pravovoho rehulyuvannya fizychnoyi kul'tury i sportu v Ukrayini [Specifics of state legal regulation of physical culture and sports in Ukraine]. Prykarpats'kyi yurydychnyy visnyk. 2020. № 2 (31). S. 3–9. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/554> [in Ukrainian].
10. Code of Sports Ethics. Committee of Ministers of the Council of Europe. URL: <https://pned.ipdj.gov.pt/documents/61051/77314/Code-of-Sports-Ethics.pdf/f6e7fe31-9f7b-9457-b590-b20e3df3de11?t=1615999045681>
11. Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vhckkmbs3qy5>
12. Directive 2003/88/EC of the European parliament and of the council of 4 November 2003 concerning certain aspects of the organisation of working time. Official Journal of the European Union. 18.11.2003. L 299 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0088>
13. European Mentoring and Coaching Council (EMCC). URL: <https://www.emccglobal.org/>
14. The European Qualifications Framework (EQF). Europass. URL: <https://europass.europa.eu/en/europass-digital-tools/european-qualifications-framework>
15. The International Standard Classification of Occupations (ISCO-08) companion guide, Geneva: International Labour Office, 2023. URL: <https://www.ilo.org/media/360471/download>